

Sprawozdanie z konferencji naukowej „Wędrówka, podróż, migracja w języku i kulturze” (Wisła, 19–21 października 2016)

W dniach 19–21 października 2016 roku w Wiśle odbyła się konferencja naukowa nt. „Wędrówka, podróż, migracja w języku i kulturze”. Wydarzenie było wspólną inicjatywą Zakładu Historii Języka Polskiego oraz Zakładu Lingwistyki Tekstu i Dyskursu Instytutu Języka Polskiego im. Ireny Bajerowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wśród poruszanych kwestii znalazły się przede wszystkim zagadnienia podróżowania i migrowania jednostek językowych, wyobrażeń i kategorii kulturowych, a także zmian społecznych związanych z przemieszczaniem się. Problematyka została zaprezentowana w zróżnicowanych ujęciach: od lingwistycznych przez literaturoznawcze po kulturoznawcze. Stała się również okazją do skonfrontowania różnorodnych perspektyw i punktów widzenia specjalistów reprezentujących ośrodki naukowo-badawcze z całej Polski – wśród prelegentów znaleźli się bowiem przedstawiciele: Instytutu Slawistyki PAN, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Uczestnicy konferencji mieli okazję wziąć udział w obradach plenarnych oraz w sekcjach panelowych, podczas których łącznie wygłoszono prawie czterdzieści referatów. W programie wydarzenia zaplanowano również koncert tria akordeonowego Symetrio zatytułowany *Zasłyszane w drodze*, na który złożyły się utwory nawiązujące do podróżniczej tematyki konferencji, a także wizytę w Muzeum Beskidzkim w Wiśle, gdzie uczestnicy spotkania mogli wysłuchać prelekcji badaczki folkloru Małgorzaty Kiereś (*Podróż, wędrówka, migracja u górali śląskich. Chętnie o podróży, czyli naszym rozmaitym cestowaniu, poopowiadam*). Niniejsze sprawozdawcze ujęcie nie pretenduje do miana szczegółowego omówienia wszystkich zagadnień merytorycznych poruszanych przez poszczególnych prelegentów. Nie jest to zresztą konieczne, ponieważ w najbliższym czasie nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego ukaże się monografia wieloautorska zbierająca wystąpienia ze sprawozdawanej konferencji.

Licznie przybyłych uczestników przywitali organizatorzy konferencji – Joanna Przyklenk i Artur Rejter (Zakład Historii Języka Polskiego) oraz Ewa Biłas-Pleszak i Katarzyna Sujkowska-Sobisz (Zakład Lingwistyki Tekstu i Dyskursu). Uroczystego otwarcia spotkania dokonały: Magdalena Pastuch, prodziekan ds. promocji i współpracy z otoczeniem Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Mirosława Siuciak, dyrektor Instytutu Języka Polskiego im. Ireny Bajerowej i kierownik Zakładu Historii Języka Polskiego w tym Instytucie, oraz Bożena Witosz, kierownik Zakładu Lingwistyki Tekstu i Dyskursu w Instytucie Języka Polskiego im. Ireny Bajerowej.

Naukową część konferencji otworzyło wystąpienie Bogdana Walczaka z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, zatytułowane *Migracje a dzieje języków i językowa mapa świata*. Punktem wyjścia do rozważań stał się schemat rozwoju prajęzyka oraz wynikające z niego konsekwencje w postaci zróżnicowania się języka Słowian. Analiza przeprowadzona została zarówno w układzie chronologicznym, jak i geograficznym oraz kulturowym, a także zilustrowana licznymi przykładami historycznymi. Z zagadnień językoznawczych do literaturoznawczych przeniósł słuchaczy kolejny referat, którego autorką była Barbara Kudra z Uniwersytetu Łódzkiego, omawiająca problematykę kształtowania wizerunku pisarza przez pryzmat doświadczenia podróży i migracji. Prelegentka w swoim wystąpieniu „*Życie podróży jest...*” – o podróży w głąb siebie (na podstawie nieznanych, prywatnych, oryginalnych listów Jerzego Szaniawskiego z lat 1965–1966) zwróciła uwagę na złożoność i wielowymiarowość korespondencji prowadzonej przez artystę, a także przez jego żonę – Anitę Szatkowską. Ostatni (w tej części obrad plenarnych) referat *Opowiadanie mapy. O języku i geopoetyckim kształcie Niewiadomszczyzny*, przedstawiony przez Małgorzatę Karwatowską oraz Adama Siwca z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, dotyczył kwestii związanych z wynikami analizy książki Andrzeja Niewiadomskiego pt. *Mapa. Prolegomena*. Badacze zwrócili szczególną uwagę na kwestie związane z kategorią mapy oraz z jej miejscem w strukturze fabularnej omawianej powieści. Podnieśli nadto wiele istotnych, formułowanych w kontekście analizowanego utworu zagadnień, jak specyfika dyskursu eseistycznego, problemy imagologii terytorialnej czy istota złożonych relacji między mapą a reprezentacją.

Po krótkiej przerwie kontynuowano obrady plenarne. Iwona Burkacka z Uniwersytetu Warszawskiego w referacie *Słowotwórczy obraz podróży i wędrówki* dokonała pogłębionej analizy językowej, porównując rodziny słowotwórcze obu tytułowych wyrazów i wskazując na zależności między nimi. W badaniach uwzględniła także leksem *turysta* i pochodne odeń wyrazy. Kolejna prelegentka, Małgorzata Gębka-Wolak z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, zaprezentowała referat pt. *Trudne powroty do polszczyzny. Wybrane problemy językowe dzieci polskich reemigrantów*, w którym zwróciła uwagę na kwestie związane z dwujęzycznością dzieci i młodzieży oraz potrzebę dostosowania polskiego systemu edukacji do norm europejskich, w tym zwłaszcza do potrzeb edukacyjnych dzieci polskich reemigrantów.

W drugim dniu konferencji odbywały się sesje panelowe. Przed południem uczestnicy mieli okazję wysłuchać referatów w trzech równoległych sekcjach. Pierwsza z sekcji obfitowała w wystąpienia dotyczące lingwistycznego ujęcia złożonej i wielowymiarowej kategorii pojęciowej, jaką jest *droga*. Jolanta Migdał z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zaprezentowała referat, w którym wskazała na zmiany zachodzące w dawnej leksyce, koncentrując się na analizie leksemów *pać* i *peregrynacja*. Z kolei Katarzyna Wyrwas z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przedstawiła zebrany wyniki badań nt. rekonstrukcji kulturowo determinowanego pojęcia drogi w językach indoeuropejskich na podstawie danych etymologicznych rzeczowników nazywających drogę jako wydzielony pas terenu służący przemieszczaniu. Kinga Wąsińska z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach skupiła się w swoim wystąpieniu na wędrówce i migracji wybranych słów (np. *znawca*, *poznawca*, *doznawca*, *wyznawca*) w historii polszczyzny.

Druga sesja panelowa rozpoczęła się referatem Roberta Litwińskiego z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Badacz w swoim wystąpieniu zwrócił uwagę na niezwykle aktualną problematykę współczesnych migracji motywowanych czynnikami natury politycznej, społecznej i ekonomicznej. Bazę materiałową stanowiły współczesne teksty. Magdalena Graf z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu wygłosiła referat, w którym przedmiotem zainteresowania uczyniła interdyskursywność rozumianą jako wędrówkę nazw, idei i pojęć w polskiej powieści uniwersyteckiej. Kolejna prelegentka, Izabela Domaciuk-Czarny z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, przedstawiła rozważania na temat onimicznych realizacji motywu *quest* na przykładzie wybranych polskich utworów *fantasy*. Jej referat pozwolił pokazać jak przestrzeń fantastyczna opisywana jest na gruncie toponimii, na którą składają się nazwy własne zróżnicowane genetycznie, językowo i strukturalnie.

Ostatnia z sekcji (w tej części konferencji) poświęcona była badaniom medioznawczym. Referat Ewy Szkudlarek-Śmiechowicz z Uniwersytetu Łódzkiego dotyczył zagadnień związanych z jednym z gatunków medialnych, jakim jest telewizyjny magazyn podróżniczy. Celem podjętym w wystąpieniu była próba scharakteryzowania magazynu podróżniczego na tle innych przekazów medialnych, z uwzględnieniem zmian w mediach masowych, do których należy między innymi zjawisko konwergencji. Marta Smykała z Uniwersytetu Rzeszowskiego zaprezentowała wyniki badań nad zagadnieniem współczesnego „kryzysu migracyjnego” i obrazu imigranta w prasie niemieckiej, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystywanych technik perswazyjnych i sposobów ich manifestacji językowej. Bazą materiałową stały się artykuły publikowane na łamach tygodnika „Die Zeit”. Z kolei wystąpienie Ewy Ficek z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach stanowiło przykład analizy obrazów podróży i podróżowania, kreacji i intencji blogerów oraz sposobów prowadzenia narracji w tekstach blogów podróżniczych. Blogi ujmowane były w kontekście wędrówek i migracji międzygatunkowych, międzystylowych i międzydyskursywnych.

Po przerwie odbyły się kolejne sesje panelowe. W panelu pierwszym można było wysłuchać dwóch wystąpień. Analizę dawnych rozmówek polsko-angielskich przeznaczonych dla turystów przeprowadziła Irmina Kotlarska z Uniwersytetu Zielonogórskiego. Na tej podstawie badaczka scharakteryzowała podstawowe potrzeby komunikacyjne Polaków podróżujących do krajów anglojęzycznych i/lub uczących się języka angielskiego. Druga referentka – Lucyna Jankowiak z Instytutu Sławistyki PAN – zaprezentowała wyniki badań nad leksemem *apopleksja* w historii polszczyzny (od XVI w. po czasy najnowsze). Charakterystyka wyrazu obejmowała kwestie związane z jego pochodzeniem, znaczeniem oraz funkcjonowaniem w różnych odmianach języka polskiego. Następną sekcję, której przedmiotem stały się wybrane teksty literackie, rozpoczęła Magdalena Hawrysz z Uniwersytetu Zielonogórskiego referatem poświęconym konwencjonalnym i niestandardowym elementom przewodnika *Warszawa kobiet* Sylwii Chutnik. Prelegentka zaprezentowała w nim tekstową konceptualizację podróży – jej etapów, sposobów przemieszczania się oraz wrażeń z nią związanych. Z kolei Leonarda Mariak z Uniwersytetu Szczecińskiego w swoim wystąpieniu na temat deskrypcji miast w relacjach z podróży zawartych w listach prywatnych Henryka Sienkiewicza dokonała pogłębionej analizy osobistej korespondencji pisarza, zwracając szczególną uwagę na występujące w niej nazwy geograficzne.

Panel trzeci objął dwa wystąpienia, w których autorki poruszyły wątki dotyczące przestżeni medialnej. Beata Grochala z Uniwersytetu Łódzkiego zaprezentowała referat na temat podróowania i kibicowania przed telewizorem. Badaczka w swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na występowanie w prezentowanym materiale (czyli w relacjach z wyścigów kolarskich) elementów wskazujących na migrację międzygatunkową. Ewelina Tyc z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach skoncentrowała się na przyblieniu tematu wędrujących programów telewizyjnych. Fenomen „wędrwania” w telewizji został omówiony na przykładzie programu „Kawa czy herbata?”.

Ostatnią (w drugim dniu konferencji) część obrad podzielono na dwie sesje panelowe. Pierwszą z nich rozpoczął referat Ewy Sławkowej z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w którym badaczka przybliżyła słuchaczom główne założenia, budowę oraz specyfikę słownika Emila Benveniste’a *Le vocabulaire des institutions indo-europeennes*, ilustrując swój wywód egzemplifikacjami pochodzącymi z omawianego źródła (np. hasła *wolność*, *handel*, *biznes*). Wystąpienie Karoliny Lisczyk-Kubiny z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach traktowało o ekwiwalentach semantycznych w grupie czasowników saturatywnych na przykładzie wyrazów *najeździć się* i *wyjeździć się*. Celem podjętym w referacie była odpowiedź na pytanie o to, czy zawierające ten sam rdzeń czasowniki saturatywne o strukturze nieciągłej *na... się* oraz *wy... się* są synonimami i mogą być zastępowane w każdym kontekście. Kolejna prelegentka, Jolanta Klimek-Grądzka z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, zaprezentowała wyniki analizy tekstu pt. *Ku pożytecznej a bogatej może w treść [rodaków] zabawie* Ignacego Pietraszewskiego. Eksploracji poddany został zbiór relacji z podróży w celu zwrócenia uwagi na wykorzystywane strategie translacyjne (ekwiwalenty i definicje) oraz typy barbaryzmów występujących w analizowanym tekście.

W drugiej sekcji jako pierwsza referat wygłosiła Danuta Kowalska z Uniwersytetu Łódzkiego. Badaczka w wystąpieniu pokazała strategie wprowadzania do narracji obcych elementów językowych (leksemów, wyrażen i zwrotów z języka suahili). Podstawą analizy stały się *Listy z Afryki* Henryka Sienkiewicza. Twórczość noblisty poddała analizie także Magdalena Pietrzak z Uniwersytetu Łódzkiego, zwracając uwagę na językowe sposoby przybliżania obcej rzeczywistości w *Listach z podróży do Ameryki* tegoż pisarza. Referentka wskazała w analizowanym tekście językowe środki służące przyblieniu polskiemu czytelnikowi nieznanych realiów kontynentu amerykańskiego.

Trzeciego (ostatniego) dnia konferencji odbyły się dwie sesje panelowe oraz obrady plenarne, wieńczące całe wydarzenie. Pierwszą z sekcji otworzył referat Małgorzaty Nowak-Barcińskiej z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II. Przedmiotem oglądu stały się gatunki związane ze stylem religijnym – w relacji do odmian funkcjonalnych języka, które „przekroczyły granice swojego prymarnego osadzenia”. Z kolei Paweł Graf z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zwrócił uwagę na zagadnienia związane z przestrzenią dyskursu turystycznego, skupiając się na „przewodnikowym” obrazie Słowacji (będącym autokreacją – w przewodnikach pisanych przez Słowaków, lub zewnętrznym ujęciem – w przewodnikach autorstwa cudzoziemców). Wioletta Wilczek reprezentująca Uniwersytet Śląski w Katowicach przedstawiła analizę porównawczą tekstowego obrazu górnika. Materiałem do badań stały się teksty prasowe oraz fragmenty literatury pięknej. Kolejna prelegentka, Alicja Bronder z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, przybliżyła zagadnienie strategii migracyjnych memu internetowego w perspektywie genologicznej,

starając się określić repertuar jego cech gatunkowych. Wykorzystała w tym celu instrumentarium tekstologii oraz genologii lingwistycznej.

Druga sesja panelowa rozpoczęła się referatem Bernadetty Ciesek z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w którym badaczka zwróciła uwagę na strategię kształtowania postaw wobec uchodźcy we współczesnym polskim dyskursie publicznym. Punkt wyjścia stanowiła kategoria uchodźcy/imigranta, a także opozycyjne postawy niechęci i wrogości oraz otwartości i tolerancji. Zagadnienie budowania wspólnoty podróży na przykładzie zjawiska carpoolingu stało się przedmiotem badań następnej referentki – Beaty Dudy z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Materiału do analizy dostarczyły komunikaty na stronach internetowych i forach dyskusyjnych poświęconych tematyce współdzielenia przejazdów. W dwóch kolejnych wystąpieniach podjęto temat podróży w literaturze. Ewelina Górka z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie postawiła sobie za cel ukazanie wizerunku pisarza emigracyjnego (na przykładzie dwóch twórców: Witolda Gombrowicza i Czesława Straszewicza) oraz próbę charakterystyki tego typu podmiotu. Wiesław Setlak z Uniwersytetu Rzeszowskiego przedstawił z kolei nowatorskie podejście do analizy dzieł Edwarda Stachury – ujmując żywioł nomadyczny w twórczości tego poety z perspektywy założeń geopoetyki.

Zwienieniem konferencji były obrady plenarne, podczas których jako pierwsza referat wygłosiła Marta Wójcicka z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Badaczka w swoim wystąpieniu zatytułowanym *Wędrówki pamięci zbiorowej* zaprezentowała spojrzenie na pamięć zbiorową w perspektywie językoznawstwa oraz antropologii kultury. Zwróciła uwagę słuchaczy na zmiany, ujmowane jako wędrówki i migracje pamięci, zachodzące w postrzeganiu przez społeczności przejawów historii i dziedzictwa kulturowego. Urszula Sokólska z Uniwersytetu w Białymstoku przedstawiła zebrany pogłębioną analizę historycznojęzykową nazw podróżnika, jakie występowały w dziejach polszczyzny. Referentka zwracała uwagę na etymologię i produktywność omawianych słów jako podstaw słowotwórczych oraz żywotność badanej leksyki. Ostatnia z prelegentek, Bożena Witosz z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w wystąpieniu *Prowincja, peryferie, marginesy – wędrówka pojęć w świecie dyskursów, znaczeń i aksjologii* podkreśliła, że współczesną przestrzeń społeczną wypełniają kategorie nieostre i peryferyczne, które stanowią przedmiot coraz większego zainteresowania badaczy różnych dyscyplin.

Warto nadmienić, że po każdej części obrad przewidziany został czas na dyskusję, w którą chętnie włączali się licznie przybyli na konferencję uczestnicy z różnych ośrodków badawczych. Prelegenci, odpowiadając na pytania, wskazali na nowe wątki swoich analiz i zainspirowali słuchaczy do własnych badań nad zaprezentowanymi zagadnieniami. Na zakończenie odbyła się rekapitulacja trzydniowych obrad konferencyjnych. Po części podsumowującej, która obejmowała między innymi podziękowania dla gości oraz organizatorów, a także przemówienia końcowe współorganizatorek: Katarzyny Sujkowskiej-Sobisz oraz Joanny Przyklenk, nastąpiło zamknięcie konferencji.